

Het Rotterdamsch Leeskabinet:

Een goed heenkomen voor Heinz Polzers boekerij

Door **Roman Koot**

‘Toon mij uw boekenkast en ik zeg u wie u bent’. Deze uitspraak – een cliché, ik geef het onmiddellijk toe – schoot mij direct door het hoofd toen ik de privébibliotheek van Heinz Polzer bekeek. Het is ontegenzeggelijk zo dat de bibliotheek van een schrijver, de beschrijving en bestudering ervan, tot diens biografie behoort. Mits die bibliotheek enigermate authentiek is overgeleverd, uiteraard. In het geval van Polzer is zijn bibliotheek op deskundige wijze ingedikt tot een betekenisvolle boekerij, voordat hij in 2017 werd overgedragen aan het Rotterdamsch Leeskabinet.¹

De bibliotheek die na de selectie resteerde, omvat ongeveer 700 publicaties en beslaat zo’n 12 meter boekenplank. De samenstelling is gevarieerd, maar weerspiegelt in hoge mate de literaire productie van Polzer, zijn literaire netwerk in Nederland en daarbuiten en zijn interesses, voor zover van belang voor zijn literaire werk. Opvallend zijn de vele uitgaven die door opdrachten en handtekeningen als *unica* kunnen worden beschouwd.

Eigen publicaties

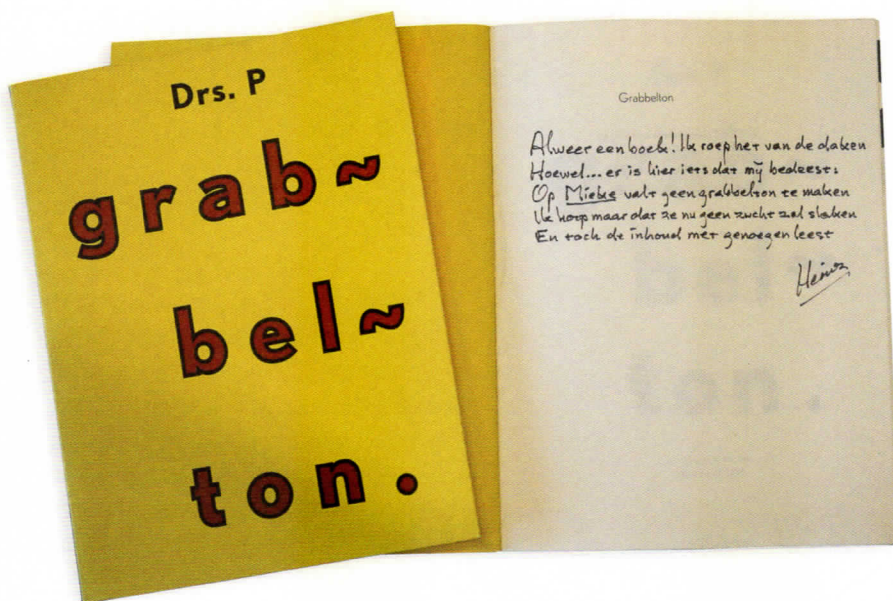
De kern van de boekerij bestaat uit de uitgaven van de verzen en teksten die Polzer onder de naam Drs. P of een van zijn andere schrijversnamen (Geo Staal, Een kindervriend, Coos Neetebeem e.a.) publiceerde. De bibliografie van zelfstandige uitgaven van Drs. P begint met zijn de-

buut in 1953 en is met ongeveer honderd titels zeer omvangrijk. Verschillende uitgaven werden gemaakt in samenwerking met andere schrijvers, zoals Paul Ilegems, Cees van der Pluijm of Jaap van den Born. Behalve verzenbundels publiceerde Polzer ook proza en beschouwingen óver dichten, zoals *Het Rijmschap*, een handleiding voor plezierdichters die hij in 1982 samen met Ivo de Wijs schreef en waarvan in 1984 een uitgebreide tweede editie verscheen.

Polzer was een gevraagd auteur voor gelegenheidsgedichten, voor een jubileum of een opening. Verschillende van dergelijke gelegenheidswerken werden gepubliceerd, meestal in fraai uitgevoerde, in kleine oplagen gedrukte bibliothele edities, van bijvoorbeeld de Wassenaarse De Pij Pers. De bibliotheek is wat zijn eigen publicaties betreft tamelijk volledig, er ontbreken slechts enkele, vooral oudere uitgaven.² Talrijk zijn de bloemlezingen van Nederlandse light verse of liedteksten, waarin verzen en liedjes van Drs. P zijn opgenomen. De boekerij bevat zeker een meter van deze publicaties.

Polzer was gewoon om van een nieuw boek bij verschijnen één exemplaar aan zijn echtgenote Mieke te schenken, voorzien van een speciaal voor haar geschreven vers. De bibliotheek bevat ook hiervan een aantal mooie voorbeelden.

In de categorie eigen publicaties vinden we ook enkele bijzondere exemplaren.

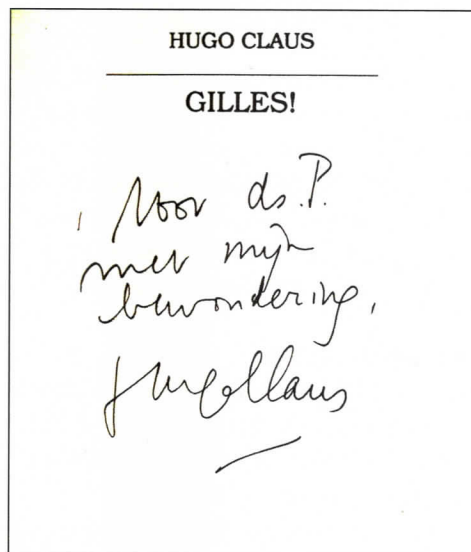
Exemplaar van *Grabbelton* (2001) met een opdracht van Heinz aan zijn echtgenote. Foto: Arie Kers.

Een voorbeeld daarvan is een speciaal gebonden editie van *Prachtig leesboek* uit 1983, met een originele pentekening door kunstenaar Peter Yvon de Vries, met het onderschrift 'Voor Heinz P'. Ook bijzonder is een editie van *Het scheepje van den kannibaal* (1990) in brailleschrift, in drie banden, met bijgevoegd het Nederlandse braille-alfabet.

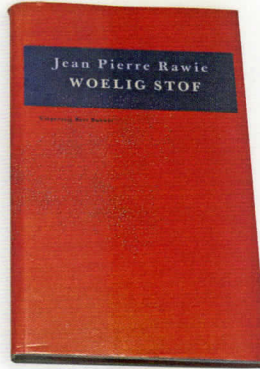
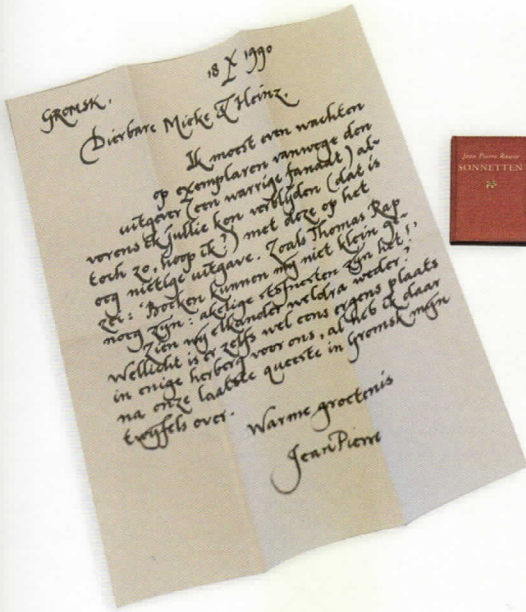
Polzers literaire vrienden

Heinz Polzer oogstte de bewondering (en navolging) van vele Nederlandse schrijvers en dichters, zoals blijkt uit het grote aantal opdrachtexemplaren in zijn bibliotheek, in totaal zo'n 3,5 meter. Daaronder zijn licht verse-dichters als Ivo de Wijs, Driek van Wissen, Jan Boerstoel, Jan Kal en Kees Stip, maar ook 'serieuze' schrijvers als Jean Pierre Rawie, Boudevijn Büch, Gerrit Komrij, Tom Lanoye, Peter Verstegen, Theun de Vries, Jaap Romijn, Sal Santen, Patty Scholten, Hans Warren, Cees Nooteboom en Hugo Claus. Ook een inmiddels bijna vergeten schrijfter als Mary Dorna vinden we terug.

In sommige opdrachten wordt Polzer bedankt, voor een bijdrage aan een evenement of een boek, of voor speciaal geschreven teksten. Zo bedankt Albert Mol hem in 1966 'voor de heerlijke liedjes die de goede Heinz voor mij heeft gemaakt [...]'.³

Opdracht van Hugo Claus in *Gilles* (1988). Foto: Arie Kers.

Publicaties en brief van Jean Pierre Rawie aan Heinz Polzer (1990). Foto: Arie Kers.

Tekening door Willem Malsen in *Zeden en Onzeden* (1966). Foto: Arie Kers.

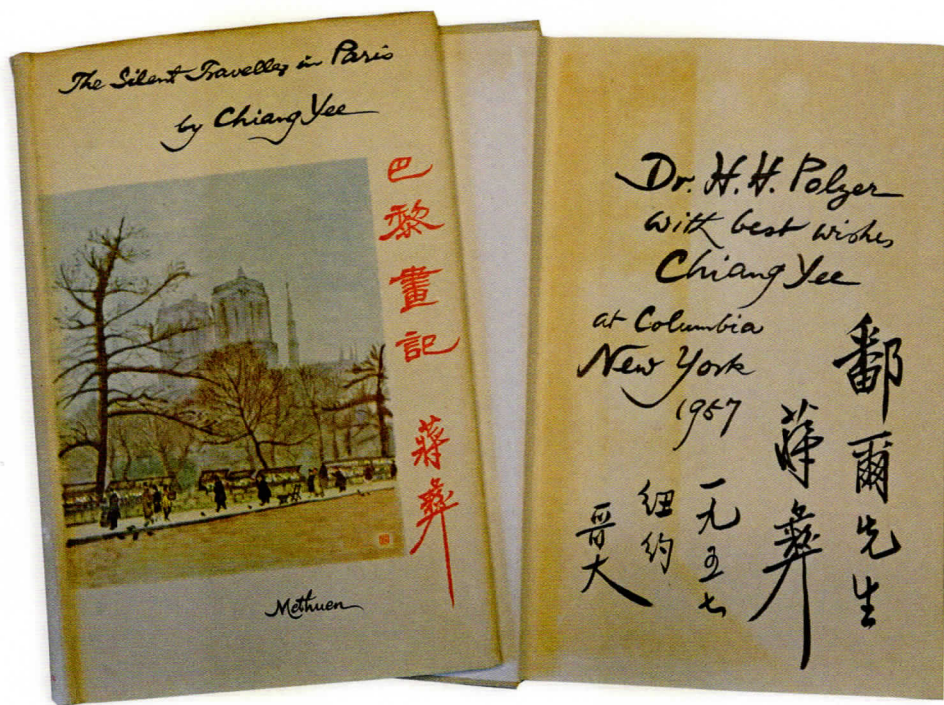
Uit de opdrachtexemplaren komt Polzers voorliefde voor humor en illustraties, liefst gecombineerd, duidelijk naar voren: zo is Peter van Straaten goed vertegenwoordigd. Ook Ramses Shaffy was een bewonderaar, zo blijkt uit de opdracht waarin hij refereert aan een ontmoeting met Drs. P.

Met enkele van deze collega's onderhield Polzer nauw contact, zoals met Jean Pierre Rawie, of met Ivo de Wijs. Zij goten hun persoonlijke opdrachten soms in de vorm van een vers.

Dit deel van de bibliotheek is een ware *Fundgrube* voor onderzoekers, ook al omdat in veel van deze boeken kaarten, briefjes en knipsels van de auteurs bewaard zijn gebleven.

Polzers internationale netwerk

Heinz Polzer reisde graag en veel. In de jaren vijftig, toen hij als copywriter werkte in Jakarta, verkende hij Azië en Zuid-Amerika. In het in 1965 verschenen boek *Zeden en onzeden* deed hij verslag van zijn ervaringen en ontmoetingen

Het boek *The Silent Traveller in Paris* van Chiang Yee, met door de auteur gekalligrafeerde opdracht (1957). Foto: Arie Kers.

tijdens deze reizen. Een scherpe opmerkingsgave en verwondering over 's lands gebruiken maken zijn verslagen nog altijd boeiend om te lezen. In de bibliotheek bevindt zich een exemplaar van de Bruna Zwarte Beertjes pocket, waarvan de Franse pagina door kunstenaar Willem Malsen ingrijpend is aangepast. Het meest onooglijke boek in de bibliotheek is een op slecht papier gedrukt toeristengidsje van de Inca-stad Machu Picchu in Peru uit 1960, maar het bevat wel een groet van Luis A. Pardo, vooraanstaand archeoloog en directeur van onder andere het museum in Cuzco.

Op zijn reizen ontmoette Polzer ook schrijvers, met wie hij daarna contact hield. Sinds zijn verblijf in Parijs in 1945 had deze stad een bijzondere betekenis voor hem. In de bibliotheek bevinden zich

boeken met opdrachten van schrijvers en kunstenaars die hij waarschijnlijk in deze tijd heeft leren kennen, zoals Raymond Queneau, Pierre Béarn, Stéphane Golman en Raymond Duncan.

Bijzonder is een exemplaar van *The Silent Traveler in Paris* (1956), een autobiografisch relaas van de Chinees-Amerikaanse schrijver en kunstenaar Chiang Yee (1903–1977), met een fraai gekalligrafeerde opdracht voor Polzer.

Het werk van de Amerikaanse humoristische schrijver H. Allen Smith (1907–1976) leerde Polzer ook in Parijs kennen, maar zij ontmoetten elkaar pas later, in Mexico. Polzer en het echtpaar Smith bleven met elkaar corresponderen, zoals blijkt uit enkele brieven die bewaard bleven in een van diens boeken.

Van de Franse acteur en schrijver

Michel Simon bevat de bibliotheek een exemplaar van het in 1933 in 200 exemplaren verschenen boek *Grand Hotel de l'Ours et des Anglais réunis*, met de helaas ongedateerde handgeschreven tekst 'en souvenir d'une rencontre dans la cloître de SUBIACO, ce petit bouquin d'exil, et mes respectueuses amitiés', en de handtekeningen van Simon en Polzer.⁴

Opvallend is ook een exemplaar van een *Songbook* van Randy Newman, door hem van een vriendelijke opdracht voorzien.

Humor en taal

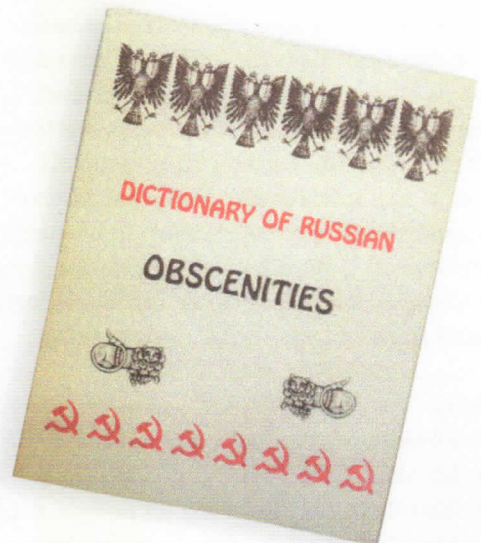
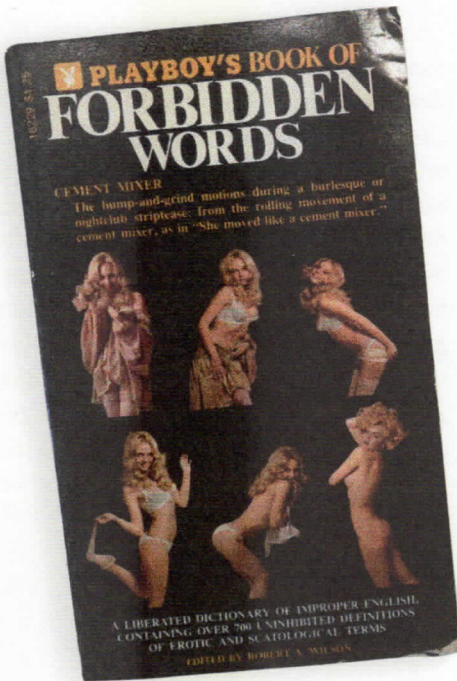
Ongeveer de helft van Heinz Polzers bibliotheek bestaat uit boeken op het gebied van taal en humor, of een combinatie van beide. Wat opvalt is de hoeveelheid geïllustreerd werk die zich in deze verzameling bevindt. Vooral de Amerikaanse illus-

Roman Koot (1958) is bibliothecaris van het Rotterdamsch Leeskabinet. Deze instelling, opgericht in de negentiende eeuw, maakt thans deel uit van de bibliotheek van de Erasmus Universiteit. De collectie richt zich op geschiedenis, filosofie, kunst en literatuur.

trator Edward Gorey en zijn Britse collega Ronald Searle zijn goed vertegenwoordigd. Met name Gorey's illustraties hebben een

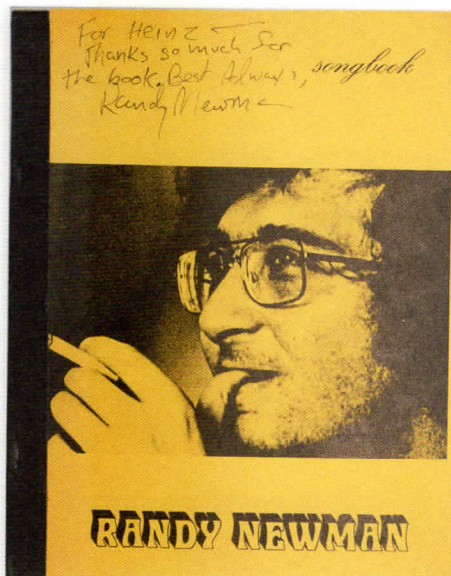
macaber humoristische stijl, en ook uit de andere publicaties blijkt dat Drs. P een donker gevoel voor humor had. Zo bezat hij ook *Playboy's Book of Forbidden Words*, en wat te denken van een klein woordenboekje met Russische obsceniteiten? Bijzonder is ook *Technique du suicide*, een door de auteur Romi (pseudoniem van de Franse schrijver Robert Miquel) zelf uitgegeven editie uit 1953, met een omslag verzorgd door

Twee boekjes uit de taal- en humorsectie van Polzers bibliotheek. Foto: Arie Kers.

Twee nummers van het Franse tijdschrift *Bizarre*. Foto: Arie Kers.

Randy Newman Songbook met opdracht (ongedateerd). Foto: Arie Kers.

Félix Labisse en een handgeschreven opdracht van de auteur. Of een zorgvuldig met foto's geïllustreerd, zeldzaam boek over *Les tatouages du 'milieu'*. Fraai zijn ook de nummers uit de jaren vijftig en zestig van het legendarische Franse tijdschrift *Bizarre*, zoals de titel aangeeft gewijd aan minder gangbare vormen van menselijk gedrag en zwarte humor.⁵

Al met al is deze humorverzameling een prachtige aanvulling op de humorcollectie die al in het Leeskabinet aanwezig is.

Varia

De bibliotheek was voor Polzer een echte werkbibliotheek, zo blijkt uit de vele briefjes, kattedelletjes, knipsels en andere drukwerkjes die we aantreffen in de boeken. Soms maken die duidelijk waarom de publicatie zich in de bibliotheek bevindt, soms zijn het interessante inhoudelijke

aanvullingen. Van enkele schrijvers is er daarnaast los archiefmateriaal in de bibliotheek, zoals van Jaap van den Born, met wie Polzer verschillende boeken maakte en die ook de speciale door Polzer in Nederland geïntroduceerde versvorm 'ollekebolleke' beoefende. Van Van den Born bevinden zich verschillende, door hemzelf gemaakte, mogelijk unieke exemplaren van publicaties in de bibliotheek, zoals *Drs. P révisé*, in een lederen band gebonden, of *Het pak van Sjaalman*, in een originele collageband. Van de amateurdichter en *outsider* kunstenaar uit Bergen op Zoom J.C. ('Ko') van de Ketterij zijn er boekjes, nieuwjaarswensen en tal van briefjes, die uiting geven aan zijn bewondering voor de doctorandus.

Verschillende grammofoonplaten maken deel uit van de bibliotheek, alsmede een aantal realia. Daaronder zijn enkele

beeldjes en bekers, de materiële bewijzen van door Drs. P gewonnen prijzen en onderscheidingen, zoals de Kees Stip-prijs voor light verse 1986, de Blijvend Applaus-prijs voor Amusement/Kleinkunst 1997 en de Groenman Taalprijs 2009. Een uitzonderlijk document is de reiskoffer van Polzer, voorzien van zijn naam- en adreslabel en etiketten, die getuigen van zijn reislust.⁶

Spiegel van een kunstenaarschap

De bibliotheek is niet zomaar een verzameling boeken, min of meer toevallig ontstaan gedurende de vele jaren dat Polzer als schrijver en uitvoerend kunstenaar werkzaam was. Het geheel vormt een fraaie afspiegeling van zijn werkzame leven, waarbij van vrijwel elke publicatie een direct verband te leggen is met een gebeurtenis in zijn leven, een literaire opdracht, een vriendschap of contact met een collega-schrijver in Nederland of daarbuiten, of een zoektocht naar nieuwe wegen in zijn ontwikkeling als dichter. De uitspraak ‘Toon mij uw boekenkast en ik zeg u wie u bent’ is in het geval van Heinz Polzer beslist geen loze kreet. 🐞

1. De selectie is uitgevoerd door Pierre Pesch, tot medio 2017 bibliothecaris van het Rotterdamsch Leeskabinet, zijn medewerker Berrie Vugts en Vic van de Reijt, verantwoordelijk voor de nalatenschap van Heinz Polzer. De boeken zijn alle beschreven en opgenomen in de catalogus van het Leeskabinet (www.leeskabinet.nl). De bibliotheek geldt als een bijzondere collectie, waarvan de titels op verzoek ter inzage worden gegeven.
2. Het Leeskabinet spant zich in om de eigen publicaties zoveel mogelijk te completeren. Een recente aankoop was *Onderdetoonbankwerk*, reproducties van homo-erotische prentbriefkaarten en dito ollekebollekes, die Polzer stuurde aan Cees van der Pluijm. Ze zijn verzameld in twee mapjes en uitgegeven door uitgeverij Botshol te Boterdiep.
3. In het boek *British Music Hall: a story in pictures*, door Raymond Mander en Joe Mitchenson, Londen 1965.
4. In het Benedictijner klooster van Subiaco, in het Italiaanse Latium, werden in de vijftiende eeuw de eerste boeken in Italië gedrukt. Het is onduidelijk wanneer Polzer en Simon elkaar hier ontmoet hebben.
5. Jacques Delarue, Robert Giraud, *Les tatouages du 'milieu'*, Paris (La Roulotte) 1950. Zie over het literaire tijdschrift *Bizarre*, spreekbuis van surrealisten en patafysici: www.lekti-ecriture.com/blogs/alamblog/index.php?q=exhaustive+bizarre.
6. Op 22 november 2017 overhandigde Vic van de Reijt de reiskoffer aan Roman Koot, bibliothecaris van het Rotterdamsch Leeskabinet, waarmee de officiële overdracht van de bibliotheek aan het Leeskabinet bezegeld werd.

De reiskoffer van Heinz Polzer.
Foto: Arie Kers.

Onder redactie van Jaap Bakker

Het **Drs.**

**ONDER
AUSPICIËN VAN
HET HEEN- EN
WEERSCHAP**

P

**Jaar- en
Bewaarboek**

Uitgeverij Joh. Enschedé,
Amsterdam 2018